

CALL FOR ABSTRACTS

OASE 116

De architect als publiek intellectueel

Tom Avermaete, Véronique Patteeuw, Elsbeth Ronner, Hans Teerds

Een recente publicatie over Ernesto Nathan Rogers heeft als ondertitel *The Modern Architect as a Public Intellectual* (Bloomsbury, 2021). Het is een mooie typering van Rogers, waarmee zijn bijzondere rol als krachtige actor in de ontwerppraktijk én belangrijke stem in het Italiaanse culturele en politieke debat wordt gewaardeerd. Het roept de vraag op welke rol de architect voorbij de ontwerptafel kan spelen. Welke impact heeft hij/zij in het verbinden van architectuurontwerp aan maatschappelijke vraagstukken?

In de jaren 1990 definieerde de literatuurcriticus Edward Saïd de intellectueel als iemand die zich actief mengt in het publieke debat. Hij voegde daaraan toe dat de intellectueel het vermogen heeft om voorbij de 'verschijnselen' te kijken, en dus de machtsstructuren weet te onthullen, en 'vergeten/verdruchte groepen' in de samenleving te representeren in het publieke debat. Andere definities houden het vooral bij het begin van Saïds omschrijving: de intellectueel mengt zich in het publieke debat. Veelal wordt daar dan wel aan toegevoegd dat de intellectueel zich ook buiten de eigen discipline weet te begeven, dan wel het vermogen heeft om tegen de vaststaande denkkaders in te denken. Het gaat over het verbinden van het eigen expertiseveld met bredere maatschappelijke vraagstukken, het leveren van een daadwerkelijke bijdrage aan het debat in de samenleving, én een impact op de publieke opinie.

Het wordt vaker gezegd dat architecten typische generalisten zijn. De expertise die wordt opgebouwd gaat over meer dan kunde van het bouwen, aangezien architectuur (en ruimte) altijd gerelateerd is aan maatschappelijke opgaven en uitdagingen. Architecten lijken daardoor zeer goed gepositioneerd om bijdragen te leveren aan het maatschappelijk debat over uitdagingen als klimaatverandering, mobiliteit, de wooncrisis, zorg en migratie. Hun ruimtelijke componenten en impact vragen architecten een dergelijke rol op te nemen. Tegelijkertijd moeten we concluderen dat dit in de praktijk nauwelijks gebeurt. Veelal worden de gebouwde omgeving en maatschappelijke vraagstukken met elkaar verbonden door sociaalgeografen en sociologen, door journalisten en planologen. Ontwerpers lijken zich nauwelijks te mengen in het debat, of krijgen er de ruimte niet voor. Wellicht omdat in het vakgebied én in het maatschappelijk debat over de architectuur, het vak vernauwd wordt tot esthetiek, en de architect tot ontwerper. Daarmee raken maatschappelijke, ecologische, economische en politieke uitdagingen uit beeld, en wordt niet gezien op welke manier en met welke kennis en kunde architecten bij kunnen dragen aan het debat.

In deze *OASE* willen we het beeld van de architect als ontwerper verbreden, en onderzoeken op welke manier architecten in het verleden actief zijn geweest in het maatschappelijk debat. Op momenten waarop maatschappij en architectuur sterk in beweging waren, speelden een aantal figuren een sleutelrol in het verbinden van beiden. Actief binnen het onderwijs, de pers, of het beleid, stuurden figuren als de eerdergenoemde Ernesto Rogers, als ook Jacqueline Tyrwhitt en Lotte Stam-Beese aan op het uitbouwen van een architectuurcultuur. Ze confronteerden opdrachtgevers met nieuwe perspectieven, brachten partijen rond de tafel én bespeelden de publieke opinie. Kortom, ze maakten architectuur bespreekbaar binnen een breder gedragen maatschappelijk debat. Hun instrumenten beperkten zich niet tot het architectuurontwerp. Deze publieke intellectuelen maakten tentoonstellingen over architectuur, schreven in de algemene pers, lieten hun stem horen in (eigen) radio en televisieprogramma's, speelden een cruciale rol in onderwijs en namen het initiatief tot publiek debat.

Dit nummer van *OASE* onderzoekt de rol van architecten als publieke intellectueel, en daarmee hoe architecten aan de samenleving bijdragen voorbij het ontwerpen. Met 'architect' bedoelen we een persoon die de opleiding tot 'architect' of 'stedenbouwkundig ontwerper' heeft afgerond, en dus in zekere zin ontwerpervaring heeft opgedaan. Daarbij richten we onze focus met name op een aantal historische figuren uit het einde van de negentiende en de loop van de twintigste eeuw. Juist in deze tijd, toen de maatschappij sterk in beweging was, als ook in het vakgebied bestaande waarden telkens werden uitgedaagd, zijn er telkens architecten geweest die hebben laten zien hoe vanuit de architectuur, met ontwerpervaring én ruimtelijke kennis, het vakgebied kan bijdragen aan de maatschappij, en andersom, hoe het maatschappelijk debat in het veld geïntroduceerd kon worden. Via deze figuren brengen we de breedte van het vakgebied in kaart, en belichten we de verschillende rollen die architecten in het vakgebied en in de maatschappij kunnen opnemen.

Daarbij richten we ons bovendien op vrouwelijke actoren. De geschiedenis wordt te vaak verteld aan de hand van heroïsche mannelijke figuren, waarbij de rol van vrouwen (en medewerkers) onderbelicht blijft. Zoals ook elders wordt aangegeven, is het hoog tijd om de rol van vrouwen in de ontwikkeling van het vak, van de stad en de maatschappij voor het voetlicht te brengen.

Concreet richten we ons op de volgende vragen: Op welke manier waren deze architecten actief in het verbinden van architectuurontwerp en samenleving? Welk instrumentarium hadden zij tot hun beschikking, en welke strategie effectueerden zij? Vanuit welke posities en/of instellingen waren zij werkzaam? En wat was het effect van hun werk op de toenmalige architectuurcultuur?

In het bijzonder willen we ons concentreren op de volgende figuren:

- **Jacoba Mulder** (2 maart 1900 – 5 november 1988)

Nederlandse architect/stedenbouwkundige. Ontwerper van het Amsterdamse Bos en andere parken in Amsterdam. Werkte samen met Van Eesteren aan het AUP en met Van Eyck aan de speelplaatsen. Hoogleraar aan de UVA – en vanuit die positie actief in het maatschappelijk debat over stedelijke ontwikkeling.

- **Carmen Portinho** (26 januari 1903 – 25 juli 2001)

Braziliaanse stedenbouwkundige. Introduceerde met anderen het begrip ‘popular housing’ in Brazilië; voorvechter voor de positie van vrouwen; introduceerde jonge kunstenaars en architecten in Brazilië, door middel van het organiseren van tentoonstellingen (in het Museum of Modern Art in Rio).

- **Lotte Stam-Beese** (28 januari 1903 – 16 november 1988)

Duits-Nederlandse architect en stedenbouwkundige. Maatschappelijke betrokkenheid in ‘Russische periode’ en in dienst van de Dienst Stadsontwikkeling Rotterdam.

- **Jaqueline Tyrwhitt** (25 mei 1905 – 21 februari 1983)

Britse stedenbouwkundige, redacteur van *Ekistics*. Hoogleraar in Toronto en Harvard. Tyrwhitt speelde een cruciale rol binnen de CIAM, *Ekistics* en later binnen de UN.

- **Alison Smithson** (22 juni 1928 – 14 augustus 1993)

Engelse architect, werkte bij de London County Council voordat ze met Peter Smithson hun bekend geworden bureau stichtte. Ze was actief binnen de CIAM, en medeoprichter van Team 10. Daarnaast publiceerde ze een roman in 1966, en heeft op veel manieren bijgedragen aan het debat over architectuur in Engeland en ver daarbuiten.

- **Astra Zarina** (25 augustus 1929 – 31 augustus 2008)

Letse architecte en hoogleraar aan de Universiteit van Washington. Vooral bekend omwille van haar publicaties over publieke ruimte en activistische werk in het veld van conservatie.

- **Khaleda Ekram** (6 augustus 1950 - 24 mei 2016)

Architect, professor en onderzoeker uit Bangladesh. Via haar publicaties in het veld van de stedenbouw en de monumentenzorg had zij een grote invloed op architectuuronderwijs en -cultuur.

Graag nodigen we auteurs uit om een abstract in te dienen van maximaal 500 woorden, waarin voor een van deze figuren, of een andere vrouwelijke architect naar keuze uit de negentiende of twintigste eeuw, wordt aangegeven op welke manier deze zich in het maatschappelijk debat heeft gemengd, met aandacht voor de verschillende domeinen van architectuur en maatschappij, en de media die de publieke intellectueel daarbij ter beschikking stond. Abstracts dienen uiterlijk 23 december 2022 ingediend te worden via het volgende e-mailadres: info@oasejournal.nl.